

III. BADANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW MŁODSZYCH JAKO JEDNA Z DRÓG WSPOMAGAJĄCYCH OPTIMALIZOWANIE PROCESU KSZTAŁCENIA W KLASACH I – III

MARIA PLENKIEWICZ
WSP w Bydgoszczy

OSIĄGNIĘCIA W CZYTANIU UCZNIÓW KLAS POCZĄTKOWYCH W OPINII NAUCZYCIELI NAUCZANIA POCZĄTKOWEGO

Wstęp

Zadowolające osiągnięcia w czytaniu stanowią o powodzeniu w nauce szkolnej i samokształceniu uczniów, decydują przeto o właściwej realizacji założeń stawianych współczesnej szkole. Aby zapewnić pożądaną poziom osiągnięć w czytaniu, istotny zarówno dla ucznia jak i nauczyciela realizującego proces czytania, należy systematycznie sprawdzać i porównywać faktyczne umiejętności uczniów z wymaganiami.

Ostatnie badania czytania ze zrozumieniem przeprowadzone na reprezentatywnych próbach populacji uczniów klas IV (ogólnopolskiej w 1984 roku, województwa wrocławskiego w 1985 i wałbrzyskiego w 1986 roku) dowodzą, że w Polsce ponad jedna czwarta, a przy surowszej normie nawet jedna trzecia uczniów klas IV nie w pełni rozumie to, co czyta. Uczniowie, którzy nie zaliczyli testu czytania, są zagrożeni niepowodzeniami szkolnymi z różnych przedmiotów – pisze T. Patrzałek (1988, s. 28) – jakby pierwotnie, już na starcie.

W związku z powyższym rodzi się pytanie, jakie opinie na temat osiągnięć w czytaniu uczniów klas początkowych wyrażają sami nauczyciele realizujący proces czytania?

Celem niniejszego artykułu jest udzielenie odpowiedzi na następujące pytania:

- 1) Jaki jest stan osiągnięć w czytaniu uczniów klas początkowych w opinii ich nauczycieli?
- 2) Jakie, zdaniem nauczycieli nauczania początkowego, istnieją przyczyny niezadowolających osiągnięć w czytaniu?
- 3) Który, w opinii nauczycieli nauczania początkowego, z aspektów czytania ma istotny wpływ na osiągnięcia w zakresie tej umiejętności?

Opinie dotyczące stanu osiągnięć uczniów klas początkowych w czytaniu zebrano przy pomocy ankiety¹. Ze 132 ankiet nauczycieli województw bydgoskiego i gdańskiego 95 dotyczy nauczycieli województwa bydgoskiego.

Wśród 95 respondentów ankiety 53 to nauczyciele uczący w szkołach miejskich i 42 w szkołach wiejskich.

Analizie poddano trzy ostatnie pytania ankiety, a mianowicie:

- Czy osiągnięcia przeciętnego ucznia w czytaniu uważasz za zadowolające? (pytanie XII)
- Jeżeli osiągnięcia przeciętnego ucznia w czytaniu uważasz za niezadowolające, to jakie dostrzegasz tego przyczyny? –
 1. Niska efektywność stosowanych metod nauki czytania.
 2. Wadliwe podręczniki w klasach niższych.
 3. Małe uzdolnienia uczniów.

4. Słabe przygotowanie nauczycieli.
 5. Brak współdziałania rodziców ze szkołą.
 6. Negatywny wpływ środowiska ucznia.
 7. Brak troski rodziców o rozwój intelektualny ucznia.
 8. Brak systematycznej kontroli postępów w czytaniu (pytanie XIV).
- Istotny wpływ na osiągnięcia uczniów w czytaniu ma:
1. Technika czytania.
 2. Rozumienie czytanego tekstu.
 3. Szybkość czytania (pytanie XV).

Pytania ankiety zaopatrzone były w „kafeterię typu Likerta”, to znaczy pięć odpowiedzi do wyboru, którym przyporządkowano odpowiednie „wagi” dla obliczenia zbiorczych wskaźników aprobaty. Schemat odpowiedzi na pytania ankiety wraz z oznaczeniami przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Schemat odpowiedzi na pytania ankiety

Odpowiedź	Postać słowna	Symbol	Waga
a	zdecydowanie nie	--	-2
b	raczej nie	-	-1
c	nie mam zdania	0	0
d	raczej tak	+	+1
e	zdecydowanie tak	++	+2

Wskaźnik aprobaty (L) dla każdego pytania obliczono według wzoru

$$L = \frac{2n_e + n_d - n_b - 2n_a}{n}, \text{ gdzie } L \text{ oznacza wskaźnik aprobaty, } n_a \dots n_e \text{ liczebność odpowiedzi,}$$

n liczbę badanych.

Opinie badanych na temat osiągnięć w czytaniu przeciętnych uczniów są podzielone. Nauczyciele uczący w mieście uważają, że raczej są to osiągnięcia niezadowolające, tak uważa w tej grupie 51 %, natomiast 43,3 % uznało osiągnięcia w czytaniu przeciętnych uczniów za raczej zadowolające. Wskaźnik aprobaty wśród badanych nauczycieli w mieście wynosi $L = 0,08$, natomiast wśród nauczycieli uczących na wsi $+ 0,14$, przy czym 47,6 % uważa osiągnięcia w czytaniu za raczej zadowolające, a 42,8 % za niezadowolające. Wydaje się, że te podzielone poglądy wskazują na brak sprecyzowanego „obrazu” osiągnięć w czytaniu przeciętnego ucznia, chociaż nieco bardziej rygorystyczni okazali się nauczyciele szkół miejskich.

Jakie są zatem przyczyny niezadowolających osiągnięć w czytaniu uczniów przeciętnych? Odpowiedzi na pytanie XIV ankiety przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Przyczyny niezadowolających osiągnięć w czytaniu w opinii nauczycieli nauczania początkowego

Numer propozycji odpowiedzi	Wskaźnik aprobaty L	
	Miasto	Wieś
1	- 0,04	- 0,45
2	0,08	- 0,26
3	+ 0,02	+ 0,26
4	+ 0,32	+ 0,21
5	+ 0,45	+ 0,74
6	+ 0,53	+ 0,71
7	+ 0,60	+ 0,93
8	+ 0,89	+ 0,91

Ankietowani nauczyciele (miasto i wieś) przyczyn braków w osiągnięciach w czytaniu uczniów nie upatrują w metodach nauki czytania, czy też w zalecanych podręcznikach.

Wskaźnik aprobaty (pozycje 1 i 2) wskazuje, że badani mają jednak pewne zastrzeżenia zarówno do metod, jak i stosowanych podręczników. Uzdolnienia uczniów i przygotowanie nauczycieli to przyczyny, gdzie wystąpiło również podzielenie poglądów, stąd wartości współczynnika aprobaty od + 0,02 do + 0,32. Nauczyciele uczący w mieście przyczyn niezadowolających osiągnięć w czytaniu upatrują w braku troski rodziców o rozwój intelektualny ucznia ($L = + 0,60$) i braku systematycznej kontroli ($L = + 0,89$). Natomiast uczący na wsi przyczyn tych widzą więcej, jest to brak współdziałania rodziców ze szkołą, negatywny wpływ środowiska, brak zainteresowania rodziców o rozwój intelektualny ucznia i również brak systematycznej kontroli osiągnięć w czytaniu. Poglądy obu badanych grup są zgodne, jeżeli chodzi o dwie ostatnie pozycje, zarówno w mieście jak i na wsi dostrzega się brak troski rodziców o rozwój umysłowy uczniów i nie sprawdza się systematycznie osiągnięć w czytaniu.

Stosunek badanych do trzech aspektów umiejętności czytania i ich wpływu na osiągnięcia w czytaniu uczniów klas początkowych zilustrowano w tabeli 3.

Tabela 3. Poglądy nauczycieli dotyczące wpływu aspektów umiejętności czytania na osiągnięcia w czytaniu uczniów klas początkowych

Aspekty umiejętności czytania	Wskaźnik aprobaty L	
	Miasto	Wieś
1 Technika	+ 1,45	+ 1,57
2 Rozumienie	+ 1,60	+ 1,67
3 Szybkość	+ 0,36	+ 0,88

Nauczyciele nauczania początkowego są zgodni co do tego, że rozumienie ma decydujący wpływ na osiągnięcia w czytaniu, bezwzględnie wartości współczynnika aprobaty zbliżają się do + 2, czyli oznaczają odpowiedź „zdecydowanie tak”. Jednakże aspekty techniczne tej

umiejętności zdaniem ankietowanych są także istotne, co wyraźniej podkreślają nauczyciele uczący na wsi. Można sądzić, że opanowanie aspektów technicznych czytania uczniom na wsi przysparza więcej trudności. Podzielenie opinii dotyczy szybkości czytania i jej wpływu na osiągnięcia w czytaniu uczniów. Nauczyciele w mieście w 28,3 % uważają, że aspekt ten raczej nie ma wpływu, 33,9 % uznało szybkość czynnikiem raczej wpływającym na osiągnięcia w czytaniu, zaś 22,6 % czynnikiem decydującym. Bardziej jednoznacznych odpowiedzi udzielili nauczyciele na wsi, 35,7 % odpowiedziało „raczej tak”, natomiast 38,9 % „zdecydowanie tak”. Wieś wyraziła w sumie umiarkowanie przychylną postawę ($L = 0,88$) dotyczącą wpływu tempa czytania na osiągnięcia w czytaniu uczniów klas początkowych.

Czy zmieniają się poglądy nauczycieli na badany problem w miarę nabywania doświadczenia pedagogicznego? Odpowiedź na to pytanie przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Poglądy nauczycieli dotyczące wpływu aspektów czytania na osiągnięcia w czytaniu w wyróżnionych grupach

Staż pracy pedagogicznej	Współczynnik aprobaty (L)		
	Technika	Rozumienie	Szybkość
0 – 5 lat (45 osób)	+ 1,44	+ 1,53	+ 0,78
5 – 10 lat (35 osób)	+ 1,71	+ 1,77	+ 0,86
10 – 20 lat (15 osób)	+ 1,47	+ 1,87	– 0,13

Okazuje się, iż najbardziej zdecydowane poglądy na temat istotnego wpływu wymienionych aspektów czytania posiadają nauczyciele legitymujący się dużym stażem pracy w nauczaniu początkowym. Zdecydowanie uznają rozumienie tego, co uczeń czyta jako czynnik warunkujący osiągnięcia uczniów w czytaniu; czynnikiem nie bez znaczenia są umiejętności techniczne, zaś tempo czytania nie ma istotnego wpływu na poziom umiejętności czytania uczniów klas początkowych, chociaż poglądy na ten temat są zróżnicowane.

Wydaje się, iż przeprowadzone badania upoważniają do następujących wniosków:

1. Brakuje w pełni jednoznacznej odpowiedzi czy przeciętny uczeń osiąga zadowalające rezultaty w czytaniu. Można przypuszczać, iż podzielenie opinii na ten temat spowodowane jest brakiem precyzyjnie określonych wymagań w tym zakresie.
2. Przyczynami niezadowolających osiągnięć w czytaniu są w opinii nauczycieli praktyków, głównie brak troski rodziców o rozwój intelektualny uczniów i brak systematycznej kontroli osiągnięć w czytaniu.
3. Decydujący wpływ na osiągnięcia w czytaniu ma rozumienie czytanego tekstu.
4. Kontrowersyjną kwestią okazuje się wpływ tempa czytania na osiągnięcia w zakresie tej umiejętności.

Poglądy nauczycieli nauczania początkowego są potwierdzeniem obiegowych opinii, iż w praktyce szkolnej docenia się znaczenie istotnego celu czytania, czyli rozumienia czytanego tekstu, jednakże z powodu braku użytecznych narzędzi operacjonalizacji celów nauczania, praktycznie w szkołach nie uczy się rozumienia tego, co się czyta i tym samym nie sprawdza się systematycznie osiągnięć w czytaniu (por. Konopnicki 1966, Warsicka 1977, Patrzalek 1987).

PRZYPISY

¹Badania nauczycieli nauczania początkowego przeprowadzono w 1985 roku w ramach problemu węzłowego 11.4., temat 1 „Stan dydaktyk przedmiotowych i umiejętności dydaktycznych nauczycieli w zakresie nauczania początkowego”. Ankiety skonstruował B. Niemierko, jedynie pewnych uszczegółowień dokonała autorka artykułu.

LITERATURA

Konopnicki J.: Powodzenia i niepowodzenia szkolne. Warszawa 1966

Niemierko B.: Synteza ekspertyzy. Problem węzłowy 11.4. Grupa tematyczna VII B. WSP Bydgoszcz 1985

Patrzalek T.: Osiągnięcia uczniów klas IV w czytaniu ze zrozumieniem. W: Osiągnięcia uczniów z języka polskiego. Warszawa 1988

Warsicka A.: Stopień opanowania cichego czytania a powodzenie dziecka w nauce szkolnej. Poznań 1977

Maria Pleniewicz

Auf Grund der durchgeführten Untersuchungen wurde die Meinung der Lehrer des Anfangsunterrichts zum Thema der Leistungen im Lesen der jüngeren Schüler und der ausgewählten Bedingungen dargestellt.